

УДК 37. 052. 42. (075. 8)

Кревська Т. М., Першко Г. О.

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ДІТЬМИ,
ЯКІ МАЮТЬ ОБМЕЖЕНІ МОЖЛИВОСТІ
В СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ «РОДИНА»**

У статті розглянуто особливості організації соціальної роботи з дітьми, які мають обмежені можливості. Визначено характерні особливості дітей з обмеженими можливостями. Охарактеризовано основні форми та методи роботи соціального працівника з дітьми, які мають обмежені можливості в умовах діяльності Соціально-реабілітаційного центру «Родина». У статті акцентовано увагу на важливості залучення соціальних працівників до роботи у центрі соціальної реабілітації задля успішної соціалізації та інтеграції дітей з обмеженими можливостями в суспільство.

Ключові слова: соціальний працівник, діти з обмеженими можливостями, центр соціальної реабілітації.

На сьогоднішній день у сучасному суспільстві відбуваються важливі зміни щодо позитивного ставлення до осіб з обмеженими можливостями. Ключовим фактором цих змін є визнання рівності прав осіб з інвалідністю на повноцінне життя в суспільстві та створення державою реальних умов для їхньої реабілітації та соціальної інтеграції.

Для реалізації соціальних потреб дітей із обмеженими можливостями в Україні створено систему соціальних закладів, розроблюються нові форми соціальної допомоги та види соціальної підтримки. Особлива місія у таких закладах покладається на соціальних працівників.

Організація соціальної роботи з дітьми, які мають обмежені можливості є предметом дослідження фахівців різних галузей: соціології та соціальної роботи (Р. Кравченко, Н. Бастун, Н. Майорова, Є. Холостова, В. Толстоухова,), психології (С. Рубінштейн, Д. Ісаєв, В. Петрова,), педагогіки, соціальної педагогіки та корекційної педагогіки (І. Зверева, А. Капська, О. Безпалько, Л. Міщик.).

Мета статті – визначити та теоретично обґрунтувати особливості роботи соціального працівника з дітьми, які мають обмежені можливості в центрах соціальної реабілітації.

Найбільш фундаментальним втіленням прав людини на міжнародному рівні стала Загальна Декларація ООН про права людини, що була прийнята ООН 10 грудня 1948 року і яка проголосила рівність прав всіх людей без винятку. Також варто відмітити такі міжнародні документи, в яких закріплені права дітей-інвалідів, як Конвенцію ООН про права дитини, Декларацію про права інвалідів, та Саламанську декларацію тощо.

Національним законодавством встановлено гарантії для дітей з обмеженими можливостями які стосуються усіх сфер життєдіяльності суспільства, у тому числі охорони здоров'я, освіти, зайнятості, дозвілля, відпочинку, спорту тощо [9]. Формування та реалізація державної політики щодо осіб з інвалідністю здійснюється на основі статті 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [6].

Основними законодавчими та нормативно-правовими документами в Україні, якими регулюються питання соціального захисту дітей з обмеженими можливостями є Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів» та «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення».

У нашій державі здійснюється гармонізація вітчизняного законодавства до міжнародних стандартів, норм та права, переорієнтування політики щодо осіб з інвалідів до суспільно визнаних стандартів, яких дотримуються високорозвинуті цивілізовані країни, створюються спеціалізовані реабілітаційні установи та безбар'єрне середовище тощо.

З огляду на вищезазначене, слід констатувати, що на сьогодні діяльність усіх національних інституцій, у тому числі органів державної влади спрямована на створення таких умов, за яких діти із обмеженими можливостями зможуть брати повноцінну участь у всіх сферах суспільного життя нарівні з

іншими категоріями громадян. Все частіше активними та надійними союзниками держави стають інші суб'єкти соціального захисту, такі як громадські організації, благодійні і релігійні організації, фонди, політичні партії та звичайні небайдужі люди [3].

Діти з обмеженими можливостями – це особливий та неоднорідний гурт дітей, це і психічно хворі або розумово відсталі діти, діти з вадами зору, слуху або мови, діти з обмеженою рухомістю або з так званою непрацездатністю. Всі вони щоденно зустрічаються з труднощами різного характеру, які потребують певних шляхів для їх подолання [4].

В Україні існує достатньо прикладів соціального партнерства між владою і недержавними громадськими організаціями, які представляють інтереси осіб з інвалідністю. Таким яскравим зразком є недержавна організація інвалідів «Родина» на базі якої у 2001 році, з ініціативи батьків, що мають дітей з обмеженими можливостями, створено центр соціальної реабілітації для даної категорії дітей.

Метою діяльності Соціально-реабілітаційного центру «Родина» є попередження, зменшення або подолання фізичних, психічних розладів, коригування порушень розвитку, навчання основним соціальним та побутовим навичкам, розвиток здібностей, створення передумов для їхньої інтеграції у суспільство.

У центр приймаються діти віком від 4 до 12 років з різноманітними діагнозами: сліпота, аутизм, затримка розумового або психічного розвитку, дитячий церебральний параліч тощо. Залежно від типології інвалідності дітям з обмеженими можливостями притаманні певні соціально-психологічні характеристики, які необхідно знати та враховувати соціальним працівникам у роботі в центрі соціальної реабілітації.

Так, при глибоких порушеннях зору, як наслідок внутрішньої емоційної незадоволеності, можуть сформуватися занижена або завищена самооцінка, усвідомлення несамостійності, недостатньої компетентності, а також відчуття косметичного дефекту, занепокоєння та тривожність очікувань. Такий стан зумовлюють своєрідність поведінки дитини [8].

Дуже важливо передбачати чинники, що негативно впливають на дитину з обмеженими можливостями. Так, наприклад, розумово відсталі діти не сприймають голосні звуки, підвищений голос, адже для них шум це сильний подразник для їхньої нервової системи. Як наслідок такі діти стають не слухняними, капризують. У спілкуванні з розумово відсталими дітьми потрібно витратити більше часу на встановлення контакту, почати комунікацію потрібно з того, щоб просто побути разом в одній кімнаті. Це дає змогу дитині звикнути до нової людини та не відчувати загрози.

Діти, що мають порушення опорно-рухового апарату стикаються із низкою проблем, які пов'язані з фізичним станом: розлади ходи, мовлення, що може проявлятися через параліч, парези нижніх, верхніх кінцівок або ж артикуляційного апарату, можуть спостерігатися порушення координації рухів, судомні напади, ураження зорового, слухового аналізаторів; з ураженням мозку: негативний вплив на розвиток людських здібностей, можливість отримання розумової відсталості чи затримки психічного розвитку [2].

Порушення слухової функції накладає певний відбиток на розвиток особистості дитини, ставить її в специфічні умови існування в соціальній сфері, звужує коло спілкування, обмежує діапазон соціальних зв'язків. У дітей з порушенням слуху виявляються труднощі у формуванні рухів у зв'язку з порушенням слухового аналізатора, якому належить провідна роль у контролі за точністю, ритмічністю, швидкістю рухів. У процесі виконання будь-якої діяльності у такої категорії дітей спостерігаються труднощі у співвіднесенні мети діяльності, результату і раціональних способів здійснення цієї діяльності [10].

Часто за аутизм можна прийняти деякі інші порушення, які трапляються у дітей. Майже у кожній аутистичній дитині спочатку підозрюють глухоту чи сліпоту. Ці підозри зумовлені тим, що вона, зазвичай, не озивається на своє ім'я, не виконує вказівки дорослих, оскільки дитина не реагує на соціальні стимули. У таких дітей виникають проблеми зі сприйманням мовленнєвої інструкції, простежується нечіткість вимови, аграматизми (порушення граматичної побудови мови), труднощі у побудові фраз.

Дослідники С. Жукова, Е. Мастюкова та Т. Філічева у своїх дослідженнях вказували на те, що у дітей з аутизмом не формується зоровий контакт, вони не дивляться в очі дорослого, не простягають руки з проханням взяти на руки. Діти не використовують мову жестів та міміки, зорова увага дуже вибіркова та короткочасна. Спостерігається брак базового почуття безпеки і довіри, яке спричинює якісні розлади соціальної взаємодії [7].

Таким чином, соціально-психологічний портрет дітей з обмеженими можливостями має чітко окреслені проблеми такі, як замкнутість, бар'єри в спілкуванні, безпомічність, вразливість, сором та зневага до себе.

Соціальна допомога дітям з обмеженими можливостями – це складний процес, який потребує залучення мультидисциплінарної команди фахівців, до складу якої зараховують соціального працівника, соціального педагога, психолога та логопеда.

Мультидисциплінарна команда має спільні цілі для всіх її членів, однак зберігає особисту та індивідуальну відповідальність за кожним фахівцем і розділяє об'єм діяльності так, щоб найкращим чином використати можливості кожного [1].

Фахівці Соціально-реабілітаційного центру «Родина» здійснюють роботу за наступними напрямками:

– *барабанотерапія*: барабан дозволяє в невимушеній ігровій манері навчити дитину зосереджувати свою увагу і розслаблятися коли це потрібно. Барабанна терапія тренує вестибулярний апарат, покращує візуальне сприйняття, а також координацію рук і очей. Особливе значення має те, як тримати палички, де слід вдарити по барабанах і рухи тіла, які при цьому виконуються. Це основна частина терапевтичного сеансу. Дитина з обмеженими можливостями вчиться чути і слухати інших дітей, працювати в парі, команді над поставленою метою. Отримавши таку підтримку і усвідомивши свої навички діти розкриваються в спілкуванні і готові до подальшого освоєння складнішого;

– *танцювально-рухова терапія*: допомагає дітям з обмеженими можливостями збагатити знання про навколишній світ, прищепити любов до музики, навчити слухати й розуміти її. Заняття проводять з метою навчити виражати свої почуття, ідентифікувати себе як особистість та налагодити міжособистісні відносини;

– *пісочна терапія*: процес роботи відбувається в режимі гри, а для дітей гра є ведучим видом діяльності, де формуються необхідні для життя новоутворення. У процесі роботи змінюється емоційний стан дітей, вони позбавляються від тривоги та страху, з'являється досвід ідентифікації своїх емоцій. Пісочна терапія також сприяє розвитку дрібної моторики рук, покращення пам'яті, уваги та образного мислення.

Працюючи з даною категорією дітей соціальний працівник Соціально-реабілітаційного центру «Родина» використовує наступні форми та методи роботи:

– *реконструкція соціального оточення*: допомога в комунікації, організації міжособистісних стосунків; організація ритму життя, індивідуального фізичного комфорту; виявлення і розвиток творчого потенціалу, організація дозвілля;

– *навчання методів самодопомоги і взаємодопомоги*: навчання основ культури; навчання практичних навичок самообслуговування; оволодіння основними руховими навичками з пересування, а також використання технічних засобів і пристосувань; засвоєння можливостей мовного, а у разі відсутності мови – альтернативного спілкування) тощо.

Соціальний працівник, працюючи в центрі соціальної реабілітації повинен мати певний об'єм знань і практичних навичок для надання медичної, юридичної, психолого-педагогічної, фінансово-економічної і соціально-побутової допомоги, оскільки здійснює багатоаспектну підтримку сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями. В процесі надання соціальної допомоги в центрі соціальної реабілітації соціальний працівник також виконує важливі функції такі, як: комплексне вивчення сім'ї дитини; інформування та консультування членів родини з багатьох питань; допомога у контактуванні з різними фахівцями центру; координації роботи самої мультидисциплінарної команди.

Таким чином, розвиток в Україні нових підходів щодо соціальної роботи з дітьми із обмеженими можливостями, важливу роль у яких відіграють соціальні працівники, є запорукою покращення їх життя та найближчого оточення.

Використані джерела

1. Бондаренко Н.Б. Менеджмент корекційно-педагогічних послуг особам із розумовою відсталістю : навч-метод. посіб. / [Н.Б. Бондаренко, Л.К. Гончар, Р.І. Кравченко, та ін.] // Благод. т-во допомоги інвалідам та особам із інтелект. недостатністю «Джерела». – К., 2007. – 181 с.
2. Вознюк Л.М. Дитячий церебральний параліч: поради батькам та педагогам / Л.М. Вознюк, Н.Б. Климчук, В.С. Петрович. – Луцьк, 2002. – 74 с.
3. Гончаров А.В. Соціальний захист як правова категорія / А.В. Гончаров // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : всеукр. наук.-практ. конф., 24 квітня 2009 р., Запоріжжя : у 2 ч. – Запоріжжя, 2009. – Ч. 1. – С. 51–53.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – К., Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
5. Іпатов А.В. Аналіз роботи служби медико-соціальної експертизи та основних показників первинної інвалідності за 2014 рік / А.В. Іпатов, І.Я. Ханюкова, Н.О. Гондуленко, Н.А. Саніна // Український вісник медико-соціальної експертизи. – 2015. – № 1. – С. 5-9.

6. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» № 2222-IV від 8.12.2004 р.: прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. – Київ : Велес, 2005. – 48 с.
7. Купчак О.М. Система логопедичної корекція з дітьми із розладами спектру аутизму / О.М. Купчак // Актуальні питання корекційної освіти. – 2011. – Вип. 2. – С. 97-105.
8. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей : метод. рек. до проведення тренінг. занять / О. В. Безпалько, С.В. Едель, Ліга соц. працівників м. Києва, Соц. служба для молоді м. Києва. – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 32 с.
9. Савельєва Н.М. Основи соціально-правового захисту особистості: Навчальний посібник для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» / Н.М. Савельєва, – Полтава : ПДПУ, 2008. – 268 с.
10. Терещенко І.І. Особливості соціальної роботи з дітьми, які мають вади слуху / І.І. Терещенко, Я.М. Рибченко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право, 2012. – Вип. № 3. – С. 122-126.

Krevska T., Pershko G.

**ORGANIZATION OF WORK SOCIAL WORKER
WITH CHILDREN WHO HAVE DISABILITY
IN SOCIAL REHABILITATION CENTER «RODYNA»**

The present article deals with the peculiarities of organize social work for children with limited functionality. Much attention is given to characteristic of children with disabilities. Social and psychological portrait of children with disabilities have clearly defined problems such as isolation, barriers to communication, helplessness, vulnerability, shame and contempt for himself. Social workers creating individual rehabilitation programs, which depend on the typology of disability for children with disabilities. The author stresses that the purpose of the Social and Rehabilitation Center "Rodyna" is to prevent, reduce or overcome physical, mental disorders, adjustment disorders development, learning basic social and personal skills development capabilities, creating conditions for social integration of children with disabilities. Described main forms and methods of social work for children with limited functionality in the rehabilitation center «Rodyna. Characterized main directions of social assistance at the Social and Rehabilitation Center "Rodyna". Social assistance to children disabilities is a complex process that involves a multidisciplinary team of specialists such as social workers, psychologists and speech therapy and other specialists. The important emphasis of the article is made involvement of social workers to work in the rehabilitation center for the successful socialization and integration of children with disabilities into society. Social worker should have a good knowledge and practical skills to provide medical, legal, psychological, educational, financial, economic and social welfare assistance because he support for different families with children who have disabilities. The author stresses that social worker have important functions at the center of social rehabilitation. It is comprehensive study of the child's family; informing and advising family members for many questions; assistance in contacting to experts from different center; coordinate work of the multidisciplinary team.

Key words: *social worker, children with disabilities, rehabilitation center.*

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017 р.